

มติชนรายวัน
พ.ศ. 28 ก.ค. 54

“Inside Job” อธิบายวิกฤตเศรษฐกิจโลก

วรากรณ์ สามโกเศศ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ใครที่ยังรู้สึกว่าคุณไม่ชัดเจนเกี่ยวกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญของโลกในปี 2008 โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุของมันแล้ว ต้องไม่พลาดภาพยนตร์สารคดีเรื่อง Inside Job (IJ) ที่ได้รับรางวัลใหญ่ของโลก ปัจจุบันสามารถซื้อหาได้ในรูปของ DVD

สารคดียาว 120 นาทีนี้อธิบายเรื่องราวของวิกฤตเศรษฐกิจ 2008 ได้อย่างชัดเจนตรงไปตรงมาด้วยภาษาง่าย ๆ ใครก็สามารถเข้าใจได้ และเมื่อเข้าใจแล้วก็จะรู้สึก “หนาว” อยากกอดเงินของเราไว้แน่น ๆ อย่างไม่ไว้ใจใคร

สารคดีเรื่องนี้ฉายครั้งแรกที่ Cannes Film Festival ในเดือนพฤษภาคม 2010 ถึงปัจจุบันได้รับอีก 7 รางวัล เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในโลกว่าเด่นทั้งบทเขียนและเนื้อหาโดยรวม

ผู้สร้างคือ Charles H Ferguson นักเขียนบทความเศรษฐกิจในนิตยสารและผู้สร้างภาพยนตร์สารคดีชาวอเมริกันผู้ประสบความสำเร็จมาหลายเรื่อง เขาบอกว่า IJ เป็นเรื่องราวของ “การคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบในสหรัฐอเมริกาโดยภาคธุรกิจการเงินและผลพวงของมัน”

IJ ชี้ให้เห็นว่าวิกฤตการเงินที่เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญหรือเกิดขึ้นมาสุ่ม ๆ หากหลีกเลี่ยงได้ถ้าผู้ควบคุมกฎกติกาทำงานอย่างจริงจังโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

ในช่วง ค.ศ. 1940-1980 เศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้งโดยไม่มีวิกฤตการเงินแม้แต่ครั้งเดียว เพราะว่าภาคธุรกิจการเงินถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์อย่างแน่นแฟ้น ในทศวรรษ 1980 ภาคธุรกิจการเงินขยายตัวอย่างรวดเร็วแต่ปรากฏว่าในช่วง 1981-2011 กลับกลายเป็นยุคเสรีที่ผ่อนปรนกฎเกณฑ์ควบคุม (deregulation) ภาคธุรกิจการเงินจนเกิดวิกฤตย่อยในปลายทศวรรษ 1980 ธุรกิจการเงินหลายแห่งรวมตัวกันกลายเป็นยักษ์ใหญ่ไม่กี่แห่ง

มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อผ่อนปรนกฎเกณฑ์ควบคุม เพราะเชื่อกฎเศรษฐกิจศาสตร์ที่ว่า การมีกฎเกณฑ์น้อยลงทำให้เกิดความคล่องตัวทางธุรกิจ ต้นทุนจะต่ำลง

กลไกตลาดที่สาธารณชนเห็นการทำงานอย่างชัดเจนจะผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพ และผู้ได้รับประโยชน์คือประชาชน

การกู้ยืมอย่างเสรีโดยธุรกิจการเงินนำไปสู่การผสมกันของธุรกิจไฮเทคและกฎเกณฑ์ที่หย่อนยานจนเกิดสิ่งที่เรียกว่าอนุพันธ์ทางการเงิน (derivatives) ซึ่งมีความซับซ้อนโยงใยกันระหว่างหลายธุรกรรมเพื่อการสร้างกำไรของธุรกิจการเงิน ตัวอย่างเช่นมีการออกตราสารการเงินที่มูลค่าขึ้นอยู่กับปริมาณหิมะตก ฝนตก การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ดัชนีราคาหุ้น ฯลฯ พุดง่าย ๆ ก็คือสามารถเอาทุกสิ่งมาเล่นพนันได้ผ่านตราสารการเงินที่มีหลากหลายรูปแบบ

ต้นทศวรรษ 2000 ภาคธุรกิจการเงินถูกครอบงำโดย 5 ยักษ์ใหญ่ Investment Banks (วานิชธนกิจ ซึ่งเป็นธนาคารที่ทำหลายธุรกรรมกว่าธนาคารธรรมดาที่เรารู้จักกัน) คือ Goldman Sachs/ Morgan Stanley/ Lehman Brothers/ Merrill Lynch/ และ Bear Stearns บวกสองยักษ์ใหญ่ทางการเงินคือ Citigroup และ J.P. Morgan บวกสามบริษัทประกันคือ Aig/ MBIA/ AMBAC และสามผู้ประเมิน (rating agencies) คือ Moody's/ Standar Poors/ Fitch

ทั้งหมดนี้ร่วมกันหากินคล้ายการเป็นวงจรรยาของสัตว์ กล่าวคือธนาคารทั้งหลายที่ปล่อยเงินกู้ให้แก่ประชาชนอย่างไม่พิจารณาเข้มข้น (sub-prime loans) ขายหนี้ให้แก่วานิชธนกิจ ซึ่งเอามารวมกันกับหนี้อื่น ๆ ให้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันการออกตราสารอนุพันธ์ซึ่งเรียกว่า CDO's (Collateralized Debt Obligations) แล้วเอาไปขายให้นักลงทุนทั่วโลก

ประชาชนหรือนักลงทุนหรือกองทุนลงทุนก็ให้เงินกู้แก่วานิชธนกิจซึ่งก็คือการซื้ออนุพันธ์นี้เพราะได้ดอกเบี้ยในอัตราที่น่าสนใจและนักลงทุนเหล่านี้ก็มั่นใจในอนุพันธ์นี้ว่าเป็นการให้กู้ที่เชื่อได้ว่าจะได้เงินคืนในอนาคตแน่นอนเพราะสามยักษ์คือ Moody's/ Standard & Poors และ Fitch มักประเมินให้ในระดับ AAA เสมอ

วานิชธนกิจยักษ์ก็ได้กำไรจากการซื้อหนี้และหลักทรัพย์มาและเอามาเป็นหลักทรัพย์และออกอนุพันธ์ได้เงินกู้มา บริษัทประกันก็ได้จากการที่วานิชธนกิจเหล่านี้เอา CDO's มาประกัน สาม rating agencies ก็ได้จากการประเมินอนุพันธ์ ถ้าประเมินว่าดีก็ได้ค่าธรรมเนียมสูง ทุกคนได้หมดยกเว้นผู้ลงทุนปลายทางที่มีอยู่ทั่วโลกโดยเฉพาะในยุโรปในตอนท้าย

เมื่อต้นน้ำคือผู้กู้เงินมาซื้อบ้านไม่มีปัญญาผ่อนส่งเพราะเศรษฐกิจเกิดผันผวนการสะดุดขึ้นเช่นนี้ก็ส่งผลกระทบต่อไปเป็นลูกโซ่ เมื่อบ้านถูกยึดและปล่อยเช่าตลาดมากขึ้น

ราคาหลักทรัพย์ก็ตกลง หลักทรัพย์ค่าประกัน CDO's ก็มีค่าลดลง ส่งผลให้มูลค่าอนุพันธ์
มีค่าลดลง ใครซื้อไว้ก็มีมูลค่าลดลงจนเป็นศูนย์ วานิชธนกิจยักษ์ใหญ่การเงิน
ตลอดจนบริษัทประกันก็ถูกกระทบเพราะหลักทรัพย์ที่ตนถือไว้มีค่าลดลง ผู้คนที่ตระหนักรู้
กันขาย CDO's แต่หาคนซื้อไม่ได้ สถานการณ์ก็เลวร้ายลงทุกที ผู้ซื้ออนุพันธ์ต่างสูญเสียเงิน
กันยับเยิน

คำถามก็คือ แล้วทางการสหรัฐปล่อยให้เกิดขึ้นได้อย่างไร มองไม่เห็นหรือ
ว่าวิกฤตกำลังมาเยือน คำตอบก็คือมีคนเห็นว่าการขาดการควบคุมการออกอนุพันธ์และ
CDO's ตลอดจนการขาดกฎเกณฑ์กำหนดต่าง ๆ ที่เหมาะสมคือจุดเริ่มต้นของความหายนะ
แต่ไม่มีการฟังกัน ทางการสหรัฐก็เดินหน้าผ่อนปรนกฎเกณฑ์ต่อไป

ภาพยนตร์เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าภาคธุรกิจการเงินเป็นตัวพยายามปิดกั้นมิให้มี
กฎเกณฑ์ที่แน่นแฟ้นเพราะทำกำไรให้ทุกฝ่ายอย่างมหาศาล บาง CEO ของยักษ์ทั้งห้าก็
หมุนเวียนเปลี่ยนกันมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของ
ประธานาธิบดีบางคนก็เป็นกรรมการบริษัทเหล่านี้ อาจารย์มหาวิทยาลัย (อายุที่จะบอกว่า
หลายคนเป็นนักเศรษฐศาสตร์มีชื่อของโลก) ก็เชียร์การผ่อนปรนกฎเกณฑ์และตัวเองก็ได้
ประโยชน์มหาศาลจากนโยบายเหล่านี้ด้วย

IJ ใช้การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ใช้กราฟ ข้อความ และการ
บรรยายเป็นตัวเดินเรื่องอย่างน่าตื่นเต้น ชี้ให้เห็นถึงความเลวร้ายของระบบที่มีความโลภเป็น
ตัวขับเคลื่อน

ดูแล้วอดโกรธแค้นไม่ได้เพราะ CEO และผู้เกี่ยวข้องในภาคธุรกิจเหล่านี้ล้วนได้เงิน
กันไปคนละหลายร้อยล้านเหรียญถึงแม้บริษัทจะล้มระเนระนาดก็ตาม และไม่มีใครติดคุก
สักหนึ่งคน

IJ ชี้ว่าถึงแม้จะมีประธานาธิบดีคนใหม่คือ Obama อิทธิพลเก่าก็ยังคง
กลับมาอีก Wall Street (สัญลักษณ์ตัวแทนของยักษ์ใหญ่ธุรกิจการเงิน) ยังทรงอำนาจ
มหาศาลในการเมืองอย่างไม่หายไปไหน

ต้องดู IJ ให้ได้นะครับ แล้วจะไว้ใจสถาบันที่เกี่ยวกับเงินทองในระดับโลก
น้อยลง และสำคัญที่สุดจะไม่ไว้ใจที่ปรึกษาผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเงินทั้งหลายที่ล้วน
เป็นอาจารย์มาจากมหาวิทยาลัยชื่อดัง และอดไม่ได้ที่จะกลางแครงใจบางส่วนของเนื้อหาตำรา
เศรษฐศาสตร์ที่เคยเล่าเรียนกันมา